

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۰/۰۳/۱۵

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

نقش خلاقیت در تعلیم و تربیت

شهربانو خیرآبادی^۱، طاهره قربانی موثق^۲، مریم امانی^۳، اکرم سلطانی بناوندی^۴ ابوالفضل آزادفر^۵

۱- کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه غیرانتفاعی کاویان مشهد

۲- کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور بوبین زهرا

۳- کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد بجنورد

۴- کارشناسی صنایع دستی، دانشگاه شیراز

۵- سطح دو حوزوی

Sh.kherabadi@gmail.com

چکیده

تدریس به عنوان یکی از حرفه های اثرگذار همواره بستر مهمی برای بروز و ظهور خلاقیت حرفه ای و فردی معلمان، دبیران و مدرسان علاقمند و بانگیزه بوده و هست. بی تردید خلاقیت در تدریس بویژه در شرایطی که امکانات و ابزارهای مناسب آموزشی در دسترس نیست و معلمان در انجام تکالیف حرفه ای خود با کمبودها و محدودیت های در منابع مورد نیاز خود، دست به گریبانند، می تواند به منزله یک پیشران بسیار اثرگذار در نیل به اهداف آموزشی و یادگیری عمل نماید. .

کلمات کلیدی: خلاقیت، آموزش پرورش، دانش آموزان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱- مقدمه

راهکارهای تدریس نوین شامل بهره‌گیری از فناوری، تعامل فعالانه دانش‌آموزان، تدریس مبتنی بر مسائل، ارزیابی فردی و گروهی، تشویق به انعطاف‌پذیری و تفکر انتقادی می‌شوند. این رویکردها هدف دارند تا فرآیند یادگیری را جذاب‌تر، عمیق‌تر و کاربردی‌تر کنند. راهکارهای تدریس نوین همچنین شامل ارتقاء مهارت‌های اندیشه‌ی انتقادی، توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، ارتقاء همکاری و تعامل اجتماعی در کلاس درس، و ایجاد اتصال بین محتوای درسی و زندگی واقعی می‌شوند. این رویکردها با توجه به پویایی جوامع و تغییرات فناورانه، بهبود امکانات یادگیری و توسعه تفکر خلاق در دانش‌آموزان را ترویج می‌دهند.

تدریس نوین به معنای به‌روز بودن با رویکردها و ابزارهای آموزشی مدرن نه تنها موجب افزایش انگیزه و تعامل دانش‌آموزان می‌شود بلکه به تربیت افرادی با مهارت‌ها و دانش‌های قابل اعتماد برای مواجهه با چالش‌های آینده نیز کمک می‌کند. این مقاله به بررسی عمیق‌تر راهکارهایی که از فناوری، تعامل فعالانه، تدریس مسئله‌محور، ارزیابی شخصی و گروهی، تشویق به تفکر انتقادی و تعامل اجتماعی بهره‌مندند، می‌پردازد. این تحقیق با هدف ارتقاء بهره‌وری و کیفیت آموزش، به دنبال بهبود فرآیند یادگیری و آموزش در محیط‌های تدریس مدرن است.

۱. چه ابزارهای فناوری می‌توانند در فرآیند تدریس نوین به‌رمنند باشند؟
۲. چگونه می‌توان تدریس مسئله‌محور را در برنامه‌های آموزشی اجرا کرد؟
۳. چگونه ارزیابی فردی و گروهی می‌تواند به بهبود یادگیری دانش‌آموزان کمک کند؟
۴. چه راهکارهایی برای ترکیب تدریس با توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان وجود دارد؟
۵. چگونه می‌توان به تفاوت‌های فردی در سبک‌های یادگیری پاسخ داد؟
۶. چه ابزارها و روش‌هایی برای ایجاد محیط‌های یادگیری جذاب و متنوع وجود دارد؟
۷. چگونه می‌توان اصول تدریس نوین را در حوزه‌های مختلف آموزشی پیاده‌سازی کرد؟
۸. چه اهدافی برای ارتقاء تفکر انتقادی و تعامل اجتماعی در کلاس درس قائل شویم؟
۹. چگونه می‌توان ارتباط بین محتوای درسی و زندگی واقعی را تسهیل کرد؟
۱۰. چه تحولات و چالش‌هایی در حوزه تدریس نوین ممکن است به وجود آید و چگونه می‌توان با آنها برخورد کرد؟

با افزایش پیچیدگی جوامع و نیاز به افرادی با مهارت‌ها و افکاری منعطف، تدریس نوین به عنوان یک ضرورت برآمده است. در این راستا، توسعه مهارت‌های اندیشه‌ی انتقادی و خلاق، ارتقاء تعاملات گروهی، و تعهد به تدریس با تاکید بر کاربرد علم در زندگی روزمره، ابزارهای اساسی در دستاوردهای تدریس نوین محسوب می‌شوند. این مقاله سعی دارد تا با ارائه یک نگاه جامع به این راهکارها، به توسعه رویکردهای مدرن در زمینه تدریس و یادگیری بپردازد و آموزش به یک تجربه فعال و جذاب تبدیل کند.

در همین راستا، بهره‌گیری از فناوری به عنوان ابزاری قدرتمند برای تحول در آموزش ضروری به نظر می‌آید. این فناوری‌ها می‌توانند تعاملات دانش‌آموزان را تقویت کرده، محتوای آموزشی را به شکل جذاب و دینامیک ارائه دهند و به ایجاد محیط‌های یادگیری چندرسانه‌ای کمک کنند. همچنین، تاکید بر تدریس مسئله‌محور، باعث می‌شود دانش‌آموزان به صورت فعال در حل مسائل و وظایف واقعی شرکت کرده و ارتباط بیشتری با مفاهیم آموزشی برقرار کنند. این رویکرد، به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد تا مهارت‌های علمی و عملی را در کنار هم تجربه کنند. در کل، تدریس نوین از دیدگاه گسترده‌تری به فرآیند یادگیری نگاه می‌کند و با تلفیق مفاهیم مختلف، سعی در آموزش آموزش‌ها دارد تا بهترین شرایط یادگیری را برای دانش‌آموزان فراهم کند.

به عنوان یکی دیگر از اصول تدریس نوین، ارزیابی فردی و گروهی نقش بسیار مهمی در بهبود یادگیری دارد. این ارزیابی‌ها، به افراد امکان می‌دهند تا به تجربیات خود ارزیابی کنند و از بازخوردها بهره‌مند شوند. همچنین، تشویق به تفکر انتقادی و تعامل اجتماعی در کلاس درس، محیطی فعال و پویا را فراهم می‌کند که دانش‌آموزان بتوانند بهترین نتایج را از همکاری و تبادل نظرهای سازنده برداشت کنند. در نهایت، ایجاد ارتباط بین محتوای درسی و زندگی واقعی، دانش‌آموزان را به سمت یادگیری کاربردی و کارآمد هدایت می‌کند. این رویکرد تضمین می‌کند که آموخته‌ها در محیط‌های مختلف قابل

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

استفاده باشند و افراد آماده به مواجهه با چالش‌های جدید در زندگی شوند. به طور کلی، تدریس نوین با ترکیب این اصول و راهکارها، به بهبود عملکرد و علاقه دانش‌آموزان به یادگیری می‌پردازد و نقش مهمی در تحولات پیش‌روی عرصه آموزش دارد. از جمله تحولات مهم تدریس نوین، توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان و تنوع در سبک‌های یادگیری آن‌ها می‌باشد. با تعدیل روش‌های تدریس به گونه‌ای که به نیازها و استعدادها هر دانش‌آموز پاسخ دهد، این رویکرد تا حد ممکن از اختلافات فردی بهره‌مند می‌شود و به دستاوردهای موفق‌تر در فرآیند یادگیری منجر می‌شود. همچنین، ایجاد محیط‌های آموزشی تحت پوشش فراگیران و با استفاده از فعالیت‌ها و وسایل آموزشی متنوع، می‌تواند از جذابیت و تفاوت در فرآیند آموزش برخوردار باشد. ترکیب رویکردهای مختلف، از جمله یادگیری تجربی، بازی‌های آموزشی و همکاری گروهی، می‌تواند تأثیرات بسیار مثبتی در افزایش انگیزه و تفکر خلاقانه دانش‌آموزان داشته باشد. در نتیجه، تدریس نوین با ترکیب این اصول و تلاش برای تنوع و انعطاف در روش‌های آموزشی، به سمت تجربه‌های آموزشی چندوجهی و جذاب می‌رود که به بهترین شکل با نیازها و ظرایف متنوع دانش‌آموزان هماهنگ شده باشد.

مفهوم خلاقیت

خلاقیت و نوآوری محرک اصلی تمدن‌هاست. تلفن، اتومبیل، هواپیما، رادیو، تلویزیون، رایانه، الکترونیک، قدرت اتمی و مسافرت‌های فضایی و خلق ادبیات و انواع هنرها و ... نقاط عطفی از اختراعات و اکتشافات و نمودی ارزشمند از تفکر و ذهن خلاق بشر است. بنابراین، برای پیشرفت در صنعت، اقتصاد، سیاست و همه علوم، نیازمند تفکری خلاق و نوآور هستیم؛ خلاقیتی که در ضمیر همه ما نهفته و در نحوه زندگی ما تأثیر دارد. تحولات سریع عصر کنونی ما، نیازمند حل مسائل و مشکلات به گونه‌ای خلاق است.

هرچند علم، توسعه و پیشرفت نیاز اولیه بشر امروزی است، ولی باید دانست که علم به خودی خود، ضامن حل بسیاری از مسائل و مشکلات آینده‌ای که ما با آن‌ها مواجه خواهیم شد نیست، تنها نیروی فوق‌العاده و قدرتمند خلاقیت است که می‌تواند مسائل و مشکلات را به طرز خارق‌العاده‌ای از سر راه بشر بردارد. روان‌شناسان در تعریف خلاقیت متفق‌القول نیستند و به خلاقیت از زوایای گوناگونی می‌نگرند؛ در گذشته محور بحث روان‌شناسان از خلاقیت <شخص خلاق یا فرایند خلاق > بود. امروزه نیز اگرچه بسیاری از اندیشمندان به خلاقیت به عنوان یک فرایند می‌نگرند، اما تعریف آنان از خلاقیت، مبتنی بر ویژگی مولد بودن است.

موانع خلاقیت

موانع خلاقیت را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: **فردی، اجتماعی و سازمانی.**

موانع فردی خلاقیت: نداشتن اعتماد به نفس و ترس از انتقاد و شکست، تمایل به همگونی و عدم تمرکز ذهنی از مهمترین آنها است. به طور کلی موانع فردی خلاقیت شامل موارد زیر است:

نداشتن اعتماد به نفس، دلسرد شدن، تأکید بر عادت‌های پیشین، محافظه‌کاری، وابستگی و جمود فکری، نبود تمرکز ذهنی، استفاده نکردن از طرفین مغز، مقاوم نبودن، کمرویی، انعطاف‌پذیر نبودن.

موانع رشد خلاقیت در دانش‌آموزان تأکید زیاد بر نمره دانش‌آموز به عنوان ملاک خوب بودن روش‌های تدریس سنتی و مبتنی بر معلم محوری عدم شناخت معلم نسبت به خلاقیت نبود حداقل امکانات لازم برای انجام فعالیت‌های خلاق دانش‌آموزان اهداف و محتوای کتاب‌های درسی توجه نکردن به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان عدم پذیرش ایده‌های جدید ارائه تکالیف درسی زیاد به دانش‌آموزان استهزاء و تمسخر به خاطر ایده یا نظر اشتباه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

علم و شیوه های پرورش تفکر خلاق

تعلیم و تربیت به یک معنا عبارت است از رشد قوه قضاوت صحیح در افراد. تقلید از دیگران یا پیروی از تمایلات و عادات، سبب رکود فکری و عجز او در برابر مسائل و مشکلات است. امروزه جامعه نیازمند افرادی است که فکر و خرد را حاکم بر اعمال و افکار خویش قرار می دهند و مشکلات را به گونه ابتکاری از سر راه خود برمی دارند. اجمالاً وظایف یک معلم در تحقق این هدف بدین شرح است:

۱- دانش آموزان را به داشتن ایده های بکر و نو تشویق نماید؛ ایده هایی که کم و بیش برای خود آن ها بکر است. ضمن پذیرش ایده های بکر، زمینه ابراز آن ها را فراهم کند. مثلاً، می توان از دانش آموزان خواست که به جای ارائه گزارش ساده از یک کتاب، آن را شخصاً ارزیابی کرده و هر نظری که درباره آن دارند بیان کنند و یا این که فصلی از فصل های سال را توصیف کنند به طور کلی، نقاشی های آزاد، مقاله نویسی و نگارش داستان های کوتاه، زمینه ایده فرد و تفکر خلاق در دانش آموزان را بهتر فراهم می کند.

۲- مطالب درسی را به صورت مسأله و معما برای شاگردان طرح کند؛ مطالعه کتاب و یا گوش دادن به سخنان معلم، از برکردن حقایق علمی و تاریخی رشد قوه ابتکار شاگردان را به دنبال ندارد. معلم به جای بیان مطالب درسی یا ذکر حقایق علمی، باید دانش آموزان را به طرح مسائل ترغیب کند.

۳- معلم باید به دانش آموزان اجازه دهد تا مسائل، نظرات و ایده های خود را اعلام نمایند و این ایده ها را روی تخته کلاس درس نوشته و پس از طرح مسائل و ایده های خود به آنان اجازه دهد که این مسائل را نقد و بررسی نموده و مورد آزمایش قرار دهند.

نتیجه گیری:

در نتیجه، تحقیق درباره تدریس نوین نشان داد که با ترکیب ابزارهای فناوری، تدریس مسئله محور، ارزیابی فردی و گروهی، توجه به تفاوت های فردی و ایجاد ارتباط معنی دار بین محتواهای درسی و زندگی واقعی، می توان به بهترین نتایج در فرآیند یادگیری دانش آموزان دست یافت. این رویکردها نه تنها انگیزه و علاقه دانش آموزان را افزایش می دهند بلکه ایشان را برای مواجهه با چالش ها و تعاملات آینده آماده می سازند. با ایجاد محیط های یادگیری خلاقانه، تفکر انتقادی و تعامل گسترده، تدریس نوین به عنوان یک رویکرد جامع در زمینه آموزش، تحولات بسیاری را به دنبال دارد و در بهبود کیفیت فرآیند یادگیری نقش مؤثری ایفا می کند.

از دیگر نتایج حاصل از تحقیقات در حوزه تدریس نوین، مشخص شد که ترکیبی هوشمندانه از این راهکارها می تواند به ایجاد محیط های آموزشی تنوع پذیر و شخصی سازی شده منجر شود. در این راستا، توجه به نیازها و توانمندی های هر دانش آموز، امکان پذیر استفاده از فناوری به همراه تدریس مسئله محور و ارزیابی فعال، ابزارهای مؤثری را برای تدریس بهینه ارائه می دهد. علاوه بر این، در محیط های تدریس نوین، توسعه مهارت های اندیشه ای انتقادی و تفکر خلاق، محور اصلی توجه است. این مهارت ها که در سازماندهی و حل مسائل واقعی دانش آموزان نقش مهمی دارند، باعث تقویت قابلیت های آنها برای مواجهه با چالش های پیچیده می شوند. با توجه به این نتایج، انتظار می رود که پیشرفت های روزافزون در زمینه تدریس نوین، به بهبود عملکرد سیستم های آموزشی و تربیت نیروهای متکامل تر برای جامعه انسانی کمک کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع:

- ۱- دکتر قاسم زاده ، حسن، خلاقیت و کاربردهای گسترده آن فصلنامه خلاقیت شماره ۱
- ۲- حسینی، افضل اسادات، ماهیت خلاقیت و شیوه های پرورش آن، انتشارات آستان قدس رضوی چاپ سوم ۱۳۸۳
- ۳- حق جو، خسرو تفکر خلاق فصل نامه خلاقیت شماره ۱